

KLIMAATSVERANDERING: KRY DIE PRENTJIE VAN JOU TERUGBETAALVERMOË DEUR

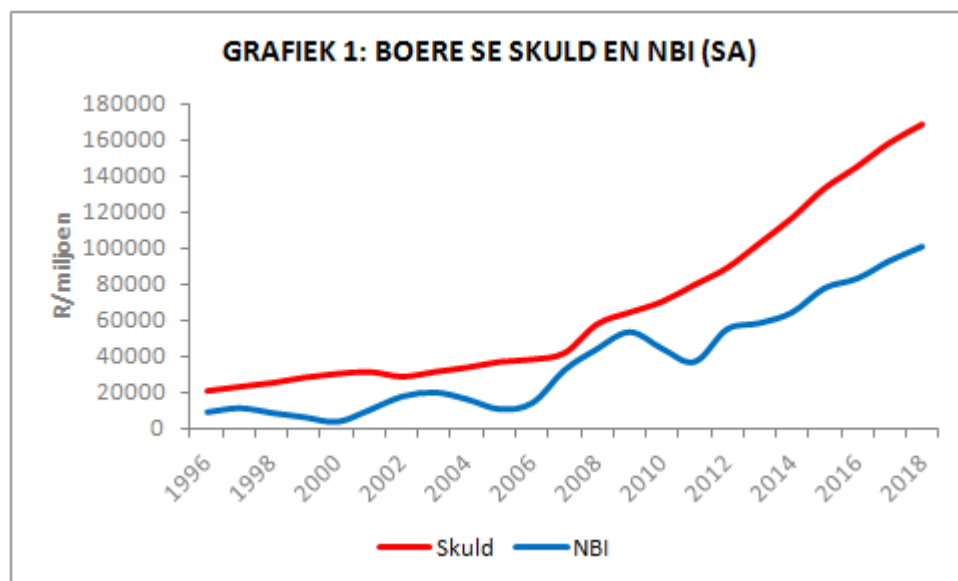
DR PHILIP THEUNISSEN

Die impak van klimaatsverandering is tans baie meer intens en baie meer dikwels as wat aanvanklik voorspel is. Skrikwekkende beelde in die media van oor die hele wêreld heen van oorbloed reën, swaer sneeuval, stormsterk winde, vernietigende bosbrande en langdurige droogtes is nie meer vreemd nie. Dit is dus geen verrassing dat die Wêreld Ekonomiese Forum se *Global Risks Report* van 2020 vir die eerste keer in die geskiedenis van hierdie verslae aantoon dat omgewingsverwante risiko's die top vyf plekke in terme van moontlikheid beklee én ook drie van die top vyf plekke in terme van impak ingeneem het. Die verslag kom dan tot die gevolgtrekking dat die variasie in reënval en temperatuur toenemend groot druk op veral die landbousektor gaan plaas en dat 'n gebrek aan pro-aktiewe optrede en 'n ignorering om daarby aan te pas dus heelwat verloorders in hierdie sfeer tot gevolg gaan hê.

Regerings is bekend daarvoor dat hulle slegs beleidsveranderings ondersteun en finansiële aanmoediging as daar 'n groot aanvraag onder hulle eie kiesers vir so 'n verandering is. Boere val nie in hierdie kategorie nie en behoort daarom op eie inisiatief uiters beskermend teenoor hulle finansiële posisie te wees en moet hulle veral baie suinig met hulle terugbetaalvermoë omgaan sodat hulle op eie stoom die impak van klimaatsverandering kan absorbeer.

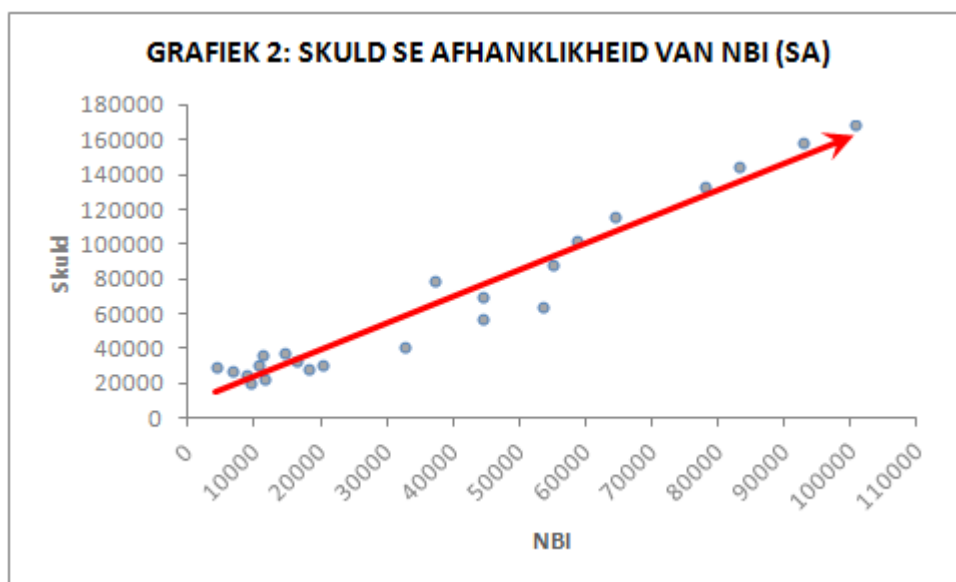
Skuld

Skuld is veronderstel om die winsgewendheid van enige besigheid te ondersteun maar daar is 'n fyn lyn tussen hierdie ondersteunende rol en die beperkings wat te veel skuld op wins kan hê. Gegewens oor die Skuld en Netto Boerdery-inkomste (NBI) van Suid-Afrikaanse boere verskyn in Grafiek 1.

Bron: Abstract of Agricultural statistics, 2019

Dit wil uit Grafiek 1 voorkom of skuld toeneem soos wat die NBI toeneem. Dit word dan ook bevestig wanneer die twee stelle data statisties ontleed word en die resultaat 'n korrelasie van 0.97 gee. Volgens die Pearson-metode meet hierdie korrelasie die sterkte van die rigting van die liniêre verwantskap tussen twee veranderlikes. 'n Waarde van 1 beteken daar is 'n perfekte positiewe verwantskap tussen twee veranderlikes terwyl 'n waarde van 0 'n perfekte negatiewe verwantskap aandui. In die geval van boere se skuld en hulle NBI beteken dit dus dat vir elke positiewe toename in die een daar ook 'n positiewe toename in die ander is. Die vraag is net of hierdie verwantskap afhanklik van mekaar is en of dit dalk toevallig kan wees.

Bron: Statisties afgelei vanaf Grafiek 1

In Grafiek 2 is NBI as die onafhanklike datastel gebruik terwyl skuld daarteenoor as die afhanklike datastel getoon is. Die afleiding wat uit hierdie grafiek gemaak kan word is dat lae waardes van NBI minder van 'n verwantskap met skuld het maar dat meer skuld beslis die gevolg van 'n hoër NBI is. Dit beteken dus dat boere 'n hoër NBI eerder sal gebruik om nóg skuld aan te gaan as wat hulle die hoër NBI gaan gebruik om bestaande skuld mee af te betaal. Daar is dus nie eers 'n vertragingseffek nie. 'n Beter NBI lei in dieselfde jaar nog tot meer skuld, dalk self nog vóór die oes gestroop is.

Wisselvaligheid

'n Boerdery se vermoë om sy skuld te kan terug betaal, en nie bloot sy NBI nie, behoort die kritiese oorweging te wees wanneer nuwe skuld aangegaan word. Dit veronderstel gevolglik dat die wisselvalligheid en betroubaarheid van die terugbetaalvermoë baie deeglik begryp moet word. By gebrek aan nasionale data word gegewens oor die inkomstestaat van 'n groep boere in die Oos-Vrystaat in Tabel 1 aangetoon waarin die terugbetaalvermoë van hierdie groep boere ook bepaal is.

TABEL 1: INKOMSTESTAAT VAN BOERE IN DIE OOS-VS, 2015 TOT 2019

	5 jr Gem	Min	Maks	Afwyking
Totale hektare	1844	1497	2634	17%
	R/ha	R/ha	R/ha	%
BRUTO PRODUKSIEWAARDE	7534	5527	8974	21%
- Produksiemiddele	3495	2933	4405	13%
- Arbeidskoste	661	482	889	25%
- Herstel & Onderhoud	701	520	928	21%
- Depresiasie	743	505	973	22%
- Ander boerdery-uitgawes	629	506	787	14%
NETTO BOERDERY-INKOMSTE	1305	379	2656	59%
-Huur betaal	333	246	414	16%
-Rente betaal	775	542	1014	18%
BOERDERYWINS	197	-706	1500	343%
-Privaat uitgawes	267	309	214	14%
GROEI IN NETTO WAARDE	-70	-1015	1286	-1023%
TERUGBETAALVERMOË	1706	608	2900	48%
TERUGBETAALVERMOË/RENTE	2.1	0.9	3.9	40%

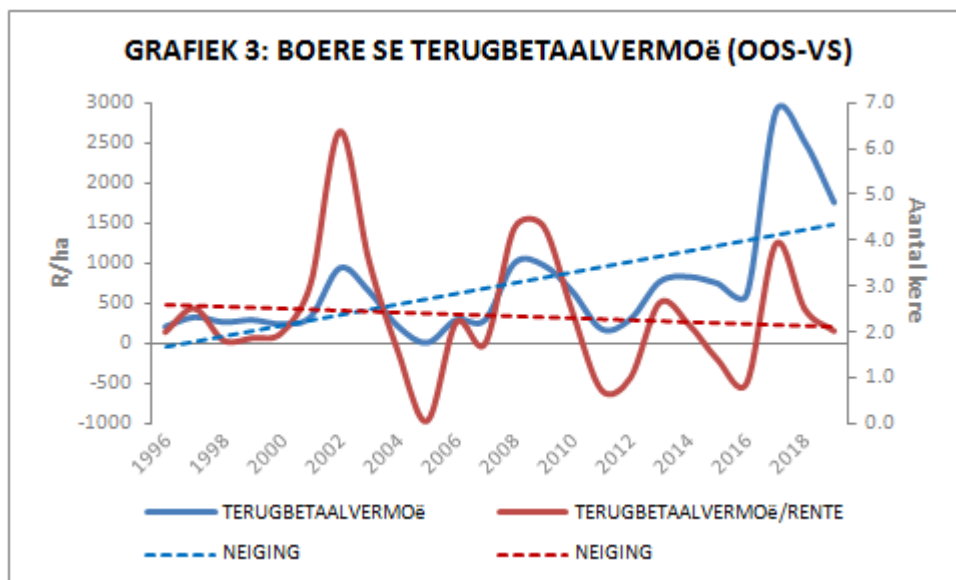
Nota: Die berekenings tel nie op nie omdat gemiddeldes vir elke reël gebruik is.

Bron: Computus Bestuursburo

Die gemiddelde NBI vir die afgelope vyf jaar van hierdie groep boere was R1 305/ha gewees met 'n minimum van R379/ha en 'n maksimum van R2 656/ha. Dit beteken dat die NBI in enige jaar met 59% vanaf die gemiddeld kan afwyk. Tabel 1 toon ook aan dat die gemiddelde terugbetaalvermoë van hierdie groep boere vir die afgelope vyf jaar R1 706/ha beloop het. Dit word bepaal deur depresiasie terug te tel en huur af te trek van die NBI en is dus die bedrag wat vir rente, belasting, privaat uitgawes en kapitaaldelgings beskikbaar is. Die minimum oor die afgelope vyf jaar was R608/ha terwyl die maksimum R2 900/ha beloop het wat beteken dat dit in enige jaar met 48% vanaf die gemiddeld kan afwyk.

Die terugbetaalvermoë moet ten minste die rente kan diens indien 'n boerdery sy finansiële posisie wil handhaaf. Gevolglik is die aantal kere wat die terugbetaalvermoë die rente kan dek 'n belangrike maatstaf om die risiko van 'n boerdery ten opsigte van skuld te bepaal. Wanneer die resultaat 1 is, beteken dit die boerdery kan sy rente terug betaal maar kan nie kapitaal delg nie. 'n Resultaat van 2 beteken dan dat die boerdery dubbeld soveel rente kan betaal as wat dit tans betaal. Tabel 1 toon aan dat die gemiddelde rentedekking van hierdie groep boere vir die afgelope vyf jaar 2.1 was maar dat dit in die swakste jaar 0.9 was terwyl dit 3.9 tydens die beste jaar was.

Die wisselvaligheid van die groep boere in die Oos-Vrystaat se terugbetaalvermoë sedert 1996 word in Grafiek 3 aangetoon. Ten spyte van die wisselvalligheid is die neiging van die terugbetaalvermoë opwaarts terwyl die neiging van die rentedekking afwaarts is. Waar Grafiek 2 dus 'n direkte verwantskap tussen skuld en NBI toon, dui Grafiek 3 daarop dat boere toenemend meer rente betaal as wat hulle terugbetaalvermoë mee toeneem.

Bron: Computus Bestuursburo

Dit is deurslaggewend dat 'n boerdery wat wil groei se terugbetaalvermoë deurgaans voldoende moet wees om rente en kapitaal van die skuld te kan betaal, uitgediende bates kan vervang en bykomende bates kan aanskaf en steeds 'n rentedekking van meer as 1 kan handhaaf. Dit is die uiterste maatstaf om te bepaal of 'n boerdery sy finansiële risiko's kan absorbeer. As 'n boerdery op hierdie sleutelaanduiding goed presteer, is dit 'n aanduiding dat al die ander afdelings van die boerdery waarskynlik ook goed presteer omdat die onderlinge vertakings uiteindelik tot die boerdery se algehele terugbetaalvermoë bydra. 'n Positiewe terugbetaalvermoë lei tot 'n groei in netto waarde en dit kry vergestaltung in die balansstaat se netto waarde.

Netto waarde

Die balansstaat is die kumulatiewe effek van 'n volgehoue groei in netto waarde. Gegewens oor die balansstaat van die groep boere in die Oos-Vrystaat verskyn in Tabel 2. Die gemiddelde waarde van die totale bates beloop R39 083/ha. Dié van die beste derde beloop R41 284/ha terwyl dié van die swakste derde R40 763/ha beloop. Daar is dus bykans geen verskil in die waarde van die bates wat die twee groepe in hulle boerderye aangewend het nie maar wel in hoeveel daarvan met skuld aangeskaf is. Die solvabiliteit van die totale groep beloop gemiddeld 81% wat meebring dat totale skuld R7 633/ha vir die groep beloop, R1 391/ha vir die beste derde met 'n solvabiliteit van 97% en R15 055/ha vir die swakste derde met 'n solvabiliteit van 63%.

TABEL 2: BALANSSTAAT VAN BOERE IN DIE OOS-VS, 2019

	Gemiddeld	Beste 1/3	Swakste 1/3
Totale hektare	1723	1510	1656
	R/ha	R/ha	R/ha
BEDRYFSLASTE	3812	447	7638
MIDDELTERMYN LASTE	1517	620	2149
LANGTERMYN LASTE	2304	324	5268
NETTO WAARDE	31450	39894	25708
TOTALE LASTE	39083	41284	40763
BEDRYFSBATES	4221	6751	3403
MIDDELTERMYN BATES	16766	20649	18596
VASTE BATES	18095	13885	18763
TOTALE BATES	39083	41284	40763
Solvabiliteit	80%	97%	63%
Likiditeit	111%	1511%	45%
Langtermynlikiditeit	56%	81%	54%

*Nota: Die berekenings tel nie op nie omdat gemiddeldes vir elke reël gebruik is.
Bron: Computus Bestuursburo*

Soos genoem, behoort solvabiliteit die resultaat van volgehoue winste te wees maar die hoë waarde van totale bates is tot 'n baie groot mate die gevolg van 'n voortdurende styging in veral grond se markwaarde. Hierdie styging skep opsigself ruimte om meer skuld op te neem maar die boerdery se terugbetaalvermoë, en nie die herwaardasie van grond nie, moet uiteindelik die skuld kan terug betaal. Die grondwaarde is bloot net sekuriteit wat gelikwider kan word in geval die boerdery se operasionele aktiwiteite nie meer in staat is om die skuld te kan delg nie. Tabel 3 toon die berekende resultaat van 'n tipiese Oos-Vrystaatse boerdery se terugbetaalvermoë by verskillende solvabiliteitsvlakke.

TABEL 3: BEREKENDE TERUGBETAALVERMOË VAN BOERE

Solvabiliteit	90%	80%	70%
Hektare	1720	1720	1720
Bates/ha	39000	39000	39000
Skuld/ha	3900	7800	11700
Terugbetaalvermoë/ha	1700	1700	1700
Min rente @ 10% (R/ha)	390	780	1170
Belasbare wins	1310	920	530
Min belasting @ 18%	236	166	95
Min privaat uitgawes van R460,000 (R/ha)	267	267	267
Beskikbaar vir skulddelging	807	487	168
Rentedekking	4.4	2.2	1.5
Aantal jare om skuld te delg	5	16	70

Bron: Bereken vanuit Tabel 1 & 2

Volgens Tabel 3 het 'n boerdery met totale bates van R39 000/ha en 'n solvabiliteit van 90% skuld van R3 900/ha. Teen 'n gemiddelde terugbetaalvermoë van R1 700/ha gaan so 'n boerdery R807/ha beskikbaar hê om skuld mee te delg nadat dit rente, belasting en die eienaar se privaat uitgawes betaal het. Hierdie boerdery kan sy rente van R390/ha 4.4 keer dek en sal sy skuld binne vyf jaar kan terug betaal. Met 'n solvabiliteit van 80% het dieselfde boerdery R487/ha vir skulddelging beskikbaar, kan sy rente 2.2 keer dek en kan dit die totale skuld binne 16 jaar afbetaal. Indien die boerdery toelaat dat sy skuld tot R11 700/ha toeneem (70% solvabiliteit) het hy R168/ha vir skulddelging beskikbaar, sal hy sy rente 1.5 keer kan dek maar sal dit hom 70 jaar neem om sy skuld terug te betaal.

Waar pas jy in?

Elke boer behoort baie krities te wees oor sy boerdery se vermoë om skuld te kan betaal en behoort realisties te wees oor waar sy huidige finansiële posisie inpas, voor hy nuwe skuld aangaan:

- *Worstel (negatiewe terugbetaalvermoë)*: Dit is boerderye waarvan die skuld bly oploep omdat die terugbetaalvermoë te min is om dalk selfs die jaarlikse rente te kan betaal. Verdere skuld gaan nie so ñ boerdery se redding wees nie en die boer moet die keuse maak om óf die solvabiliteit wat nog oor is te beskerm deur die boerdery te staak óf ñ gedeelte van die solvabiliteit in kontant te omskep deur bates te verkoop sodat die agterstallige verpligtinge op datum gebring kan word. Die kanse op die rehabilitasie van die boerdery sal die deurslag in die besluit gee.
- *Dobber (terugbetaalvermoë breek gelyk)*: Die terugbetaalvermoë kan onder normale omstandighede net-net die skuld en rente betaal en die boerdery dobber rond afhangende van of dit ñ goeie of swak landboujaar is. Die boerdery het ñ goeie kans op rehabilitasie deur óf inkomste te verhoog sonder om uitgawes te verhoog óf uitgawes te verminder sonder om inkomste te verlaag. Die solvabiliteit is gewoonlik nog sterk genoeg om so ñ boer in ñ bedingingsposisie ten opsigte van skuldeisers te plaas om oor terugbetalingsvoorwaardes te onderhandel. As hierdie boer nie reeds onproduktiewe bates verkoop het nie moet hy ten minste al ñ lysie maak van wat wel verkoop kan word as die terugbetaalvermoë verder onder druk gaan kom.
- *Vryloop (positiewe terugbetaalvermoë)*: Daar is surplusse nadat die rente, skuld en privaat uitgawes betaal is. Die boerdery kan uitbrei of selfs beleggings aangaan. So ñ boer is in ñ posisie om sy likiditeit te gebruik om beter pryse vir sy aankope te beding in tye wat ander boere nie aankope kan doen nie. Dit is gewoonlik nie nodig om hierdie boere te vermaan om hulle finansiële posisie te beskerm nie. Hulle het genoeg selfbeheersing om dit self te doen.

Elke boer behoort na ñ positiewe terugbetaalvermoë te strewe. Dit is kredietverskaffers se doel om soveel as moontlik geld uit te leen en hulle gaan gewoonlik uit hulle pad om bestaande kliënte te behou maar daar is altyd die risiko dat die beste kredietverhoudings onverwags beëindig kan word as die terugbetaalvermoë tot ongemaklike lae vlakke daal.

Visualisering

Die Wêreld Ekonomiese Forum verduidelik in sy verslag dat gedragsielkundiges van mening is dat die onderskatting van klimaatsverandering tot ñ groot mate toegeskryf kan word aan die lae vlakke van emosie wat dit ontlok. Klimaatsrisiko's lyk ver verwyderd en iemand anders se verantwoordelikheid eerder as wat dit ñ onmiddellike bedreiging inhou en dit is hierdie afsydigheid wat die meeste mense daarvan weerhou om ñ kostevoordeel vir voorkomende aksie te bepaal. Die Wêreld Ekonomiese Forum het dan ook bevind dat hoewel die respondente klimaatsverandering as ñ uiters betekenisvolle risiko beskou, hulle dit baie laer as ñ onmiddellike bedreiging vir hulleself en hulle families ag.

Om dieselfde rede is dit vir boere ook baie moeilik om ñ smeltende gletser of ñ kwynende koraalrif met hulle eie terugbetaalvermoë te assosieer en om die gevolglike impak van wisselvalige inkomste op ñ balansstaat te visualiseer. Desnieteenstaande behoort elke boer ñ duidelike prentjie van sy terugbetaalvermoë saam te stel en moet hulle die betroubaarheid daarvan oor ñ reeks seisoene onder wisselende klimaatsomstandighede bepaal alvorens hulle nuwe skuld aangaan. Die terugbetaalvermoë mag dalk net reeds ñ smeltende gletser of ñ kwynende koraalrif wees terwyl die boer self nog nie so dink nie.

BRONNE:

Langemeier, M. *Measuring Repayment Capacity*. banknews.com/blog/measuring-repayment-capacity/

Martin, P. *Which Bucket Defines You?* Desember, 2019.

Stretch, T. *Generating more profit from your farm business*. Department of Agriculture and Food, Government of Western Australia. 2014.

World Economic Forum. *The Global Risks Report 2020*. 15de uitgawe.

KASSIE:

Wêreld Ekonomiese Forum: Globale Risikopersepsie vir 2020		
<u>IN TERME VAN MOONTLIKHEID</u>	<u>IN TERME VAN IMPAK</u>	<u>KATEGORIEË</u>
1 Uiterste weer	1 Gebrek aan klimaatsoptrede	Ekonomies
2 Gebrek aan klimaatsoptrede	2 Wapens van massavernietiging	
3 Natuurrampe	3 Verlies aan biodiversiteit	Omgewing
4 Verlies aan biodiversiteit	4 Uiterste weer	
5 Mensgemaakte omgewingsrampe	5 Waterkrisisse	Geopolities
6 Databedrog of diefstal	6 Verlies van inligtinginfrastruktuur	
7 Kuberaanvalle	7 Natuurrampe	Gemeenskap
8 Waterkrisisse	8 Kuberaanvalle	
9 Gebrek aan globale bestuur	9 Mensgemaakte omgewingsrampe	Tegnologies
10 Bateborrels	10 Uitbraak van aansteeklike siektes	